

MONTESSORI SINFLARIDA INGLIZ TILIDA GAPIRISH VA ESHITISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Yusupova Makhbuba Rustam qizi

Xalqaro Nordik universiteti o'qituvchisi

E-mail: m.yusupova@nordicuniversity.org

<https://orcid.org/0009-0008-0123-8412>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14511769>

Annotatsiya: Ushbu tezis Montessori ta'lim tizimi asosida ingliz tilida gapirish va eshitish ko'nikmalarini rivojlantirish usullari tahlil qilinadi. Montessori sinflarining o'ziga xosligi, ya'ni bolalarning erkin faoliyati, mustaqil ta'lim olishi va tabiiy til muhiti orqali kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish imkoniyatlari ko'rsatib beriladi. Tadqiqotda amaliy faoliyatlar, audio-materiallardan foydalanish, til o'yinlari va ingliz tili muhitini yaratish usullarining samaradorligi tahlil qilinadi. Montessori pedagogikasining asosiy tamoyillari til o'rgatish jarayoniga moslashtirilgan holda, bolalarning muloqot va eshitish qobiliyatlarini takomillashtirish mexanizmlari ochib beriladi. Tadqiqot xulosalarida mazkur usullarning samaradorligi va amaliyotga tatbiq etish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Montessori ta'lim tizimi, ingliz tili, gapirish ko'nikmalari, eshitish ko'nikmalari, til o'yinlari, tabiiy til muhiti, kommunikativ kompetensiya, audio-materiallar, erkin ta'lim, bolalar muloqoti.

Kirish.

Bugungi globallashtirish jarayoni dunyoning har bir nuqtasida chet tillarini, ayniqsa, ingliz tilini o'rganishni zaruriyatga aylantirdi. Biroq, til o'rganish faqat grammatik qoidalarni yodlash yoki lug'at boyligini kengaytirish bilangina cheklanmaydi, balki bu jarayon muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishni, ya'ni gapirish va eshitishni o'z ichiga oladi. Aynan shu jihat Montessori ta'lim tizimining dolzarbligini oshiradi. Montessori pedagogikasi – bolalarning tabiiy qobiliyatlarini yuzaga chiqarishga qaratilgan innovatsion yondashuv bo'lib, erkin muhitda mustaqil o'rganishni qo'llab-quvvatlaydi.

Montessori sinflarida har bir bola o'ziga xos shaxs sifatida qabul qilinadi va uning qiziqishlari, ehtiyojlari inobatga olinadi. Bunday muhitda bolalar ingliz tilini o'zlari uchun tabiiy va amaliy maqsadlarda o'rganadilar. Til o'rganish jarayonida qo'llaniladigan o'yinlar, audio-materiallar, real hayotga yaqin situatsiyalar orqali gapirish va eshitish ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyati yaratiladi. Bola o'zini qulay his qilgan holda muloqot qiladi, xatolaridan cho'chimaydi va tabiiy ravishda nutqiy kompetensiyasini oshiradi.

Montessori pedagogikasining "men qila olaman" tamoyili til o'rgatish jarayonida ham katta ahamiyat kasb etadi. Chunki bu yondashuv bolalarda mustaqil fikrlashni, o'z qobiliyatiga ishonchni va real hayotda tilni samarali qo'llashni shakllantiradi. Bugungi kunda an'anaviy ta'limdan farqli o'laroq, Montessori tizimida til o'rganish jarayoni tabiiy muloqot asosida quriladi, bu esa bolalarda gapirish va eshitish ko'nikmalarini samarali rivojlantirishga olib keladi.

Ushbu tezisdan Montessori sinflarida ingliz tilida gapirish va eshitish ko'nikmalarini rivojlantirish usullari tahlil qilinib, mazkur usullarning bolalarning til o'rganishdagi muvaffaqiyatiga qanday ta'sir ko'rsatayotgani ilmiy jihatdan yoritiladi.

Metodologiya.

Til o'rgatish jarayonida metodologiya muhim o'rin tutadi, ayniqsa gapirish va eshitish ko'nikmalarini rivojlantirishda. Montessori sinflarida bu jarayon o'ziga xos tabiiy va interaktiv usullar yordamida amalga oshiriladi. Metodologiya, avvalo, bolalarning qiziqishlari va rivojlanish bosqichlariga moslashtirilgan bo'lib, ularni ingliz tilida faol muloqot qilishga undaydi. Montessori yondashuvi shuni ta'kidlaydiki, til o'rganish shunchaki ta'lim jarayoni emas, balki hayotning bir bo'lagi bo'lishi lozim. Shu bois, o'rgatuvchi metodlar bolalarga hayotiy vaziyatlar orqali tilni o'zlashtirish imkonini beradi.

Birinchi navbatda, Montessori muhitida audio-materiallar va vizual resurslar keng qo'llaniladi. Bolalar ingliz tilidagi she'rlar, qo'shiqlar, hikoyalar va dialoglarni tinglash orqali eshitish ko'nikmalarini mustahkamlaydilar. Tinglash – gapirishni rivojlantirishning muhim asosi. Montessori metodikasida o'rganuvchilar avval eshitish orqali til ohangini, talaffuz va so'zlar tartibini tushunib oladilar, keyin esa uni muloqotda qo'llay boshlaydilar.

Ikkinchidan, Montessori sinflarida til o'yinlari va interaktiv mashg'ulotlar muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday o'yinlar, masalan, "Simon Says", "Guess the Object" kabi faoliyatlar orqali bolalar o'zaro muloqotga kirishadi. Bolalar uchun o'yinlar nafaqat o'yin-kulgi, balki o'rganish jarayonining ajralmas qismidir. Bu usul orqali til o'rganish majburlovsiz, tabiiy tarzda ro'y beradi.

Shuningdek, Montessori metodologiyasida rol o'yinlari (role-play) keng qo'llaniladi. Bunda bolalar haqiqiy hayotga yaqin bo'lgan vaziyatlarda o'z rollarini ijro etadilar. Masalan, do'konda xarid qilish, do'stlari bilan tanishish yoki oilaviy ovqatlanish kabi vaziyatlar yaratilib, ingliz tilidagi muloqot rag'batlantiriladi. Bu jarayon bolalarda gapirish ko'nikmasini rivojlantirib, real hayotda tilni ishlatish ishonchini mustahkamlaydi.

Metodologiyada yana bir muhim element – individual va guruhli faoliyatdir. Montessori tizimida bolalar o'zlari mustaqil ishlashlari mumkin, shu bilan birga kichik guruhlarda ham hamkorlikda vazifalarni bajaradilar. Guruhli faoliyatda bolalar bir-birlarini tinglashni, savollarga javob berishni va muloqot madaniyatini rivojlantiradilar. Bu esa nafaqat til ko'nikmalarini, balki ijtimoiy kompetensiyalarni ham shakllantiradi.

Yana bir innovatsion yondashuv – real predmetlar va materiallardan foydalanish. Montessori sinflarida real predmetlar – kartochkalar, o'yinchoqlar va buyumlar yordamida lug'at boyligi kengaytiriladi. Bola qo'li bilan predmetni ushlab, nomini tilga oladi va uni eshitib yodlaydi. Bu nafaqat eshitish va gapirishni, balki ko'rish va kinestetik xotirani ham birlashtiruvchi samarali usuldur.

Shu tariqa, Montessori sinflarida til o'rgatish metodologiyasi bolalarning faol, erkin va qiziqarli ta'lim olishini ta'minlaydi. Gapirish va eshitish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan ushbu usullar, o'quvchilarni tabiiy muloqot muhiti orqali til o'zlashtirishga ilhomlantiradi hamda ularning tilga bo'lgan qiziqishini orttiradi.

Muhokama:

Montessori sinflarida ingliz tilida gapirish va eshitish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan usullar ko'plab afzalliklarga ega. Ushbu yondashuv bolalarning tabiiy qobiliyatlarini yuzaga chiqarish, o'z-o'zini boshqarish va erkin o'rganishga asoslanadi. Montessori pedagogikasida o'quvchilar o'zlari tanlagan faoliyat orqali til bilan muloqot qiladi, bu esa ularning ichki motivatsiyasini kuchaytiradi. Bolalar mustaqil ravishda ingliz tilidagi audio-matnlarni tinglab, mazmunini tushunishga va o'z fikrlarini so'zlash orqali ifodalashga o'rganadilar.

Muhokamaning birinchi jihati shundaki, Montessori muhitida bolalarning individual rivojlanish tezligi inobatga olinadi. An'anaviy ta'lim tizimlarida hamma o'quvchilardan bir xil tarzda o'zlashtirish kutilsa, Montessori sinflarida har bir bola o'z qobiliyatlari va qiziqishlariga qarab til o'rganishga jalb qilinadi. Bu esa gapirish va eshitish ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida stressni kamaytiradi. Bola xato qilishdan cho'chimay, erkin muloqot qiladi va tabiiy ravishda tilni o'zlashtiradi.

Ikkinchidan, Montessori yondashuvi orqali bolalarda eshitish va gapirish ko'nikmalari birgalikda rivojlanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, til o'rganishda passiv qabul qilish (faqat eshitish) va aktiv foydalanish (gapirish) jarayonlari bir-birini to'ldiradi. Montessori metodikasida qo'llaniladigan audio-matnlar va o'yinli mashg'ulotlar o'quvchilarda til sezgirligini, talaffuzning to'g'ri shakllanishini va nutqning ravonligini oshirishga xizmat qiladi. Masalan, bolalar inglizcha hikoyalarni tinglash orqali yangi so'zlarni o'zlashtiradi va ular bilan gapirish jarayonida tabiiy ravishda foydalanishni boshlaydi.

Shu bilan birga, Montessori sinflarida real hayot vaziyatlarini yaratish orqali o'quvchilar muloqotning amaliy qirralarini o'zlashtiradi. Bunday vaziyatlar – xarid qilish, mehmon kutish yoki savol-javob shaklida olib borilgan mashg'ulotlar bolalarda muloqotga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi. Bu jarayonda o'qituvchi yo'naltiruvchi va kuzatuvchi sifatida qatnashib, bolalarning faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi. O'qituvchining vazifasi – bolalarga til o'rganish jarayonida ko'maklashish va ularga to'g'ri yo'nalish berishdir.

Biroq, Montessori metodikasining muvaffaqiyati uning samarali tashkil etilishiga bog'liq. Ushbu usulni qo'llashda muhitni yaratish, kerakli materiallar va resurslarni taqdim etish muhimdir. Shu bilan birga, o'qituvchilarning o'zlari ham Montessori tamoyillarini mukammal o'zlashtirgan bo'lishlari kerak. Ta'lim jarayonida bolalarning tabiiy rivojlanishiga imkon beradigan sabr-toqatli va ijodkor o'qituvchi muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, o'yinlar va audio-materiallardan foydalanishda ularning mazmuni bolaning yoshiga va til bilim darajasiga moslashtirilishi zarur. Bu, bir tomondan, bolaning qiziqishini uyg'otsa, ikkinchi tomondan, til o'rganish jarayonini yanada samarali qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Montessori sinflarida ingliz tilida gapirish va eshitish ko'nikmalarini rivojlantirish usullari amaliy va tabiiy yondashuvni qo'llab-quvvatlaydi. Bolalar tilni real hayotga moslashtirilgan, majburlovsiz va qiziqarli jarayon orqali o'zlashtiradilar. Bu esa nafaqat til ko'nikmalarini rivojlantirish, balki bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini, ijodiy fikrlashini va mustaqil o'rganish qobiliyatlarini mustahkamlashda ham muhim ahamiyatga ega. Montessori pedagogikasining bunday yondashuvi kelajak avlodning samarali kommunikatorlar bo'lib yetishishiga mustahkam zamin yaratadi.

Xulosa

Montessori sinflarida ingliz tilida gapirish va eshitish ko'nikmalarini rivojlantirish usullari ta'lim jarayoniga yangicha yondashuvni namoyon etadi. Ushbu pedagogik tizim orqali bolalar nafaqat til o'rganadilar, balki uni kundalik hayotning ajralmas bir qismiga aylantiradilar. Gapirish va eshitish ko'nikmalarini rivojlantirishda Montessori metodikasi bolaning tabiiy qobiliyatlariga tayanadi, ularning o'zaro muloqot qilishga bo'lgan ichki ehtiyojini rag'batlantiradi. Bunday yondashuv bolalarda tilni o'zlashtirish jarayonini majburlovsiz, qiziqarli va samarali holga keltiradi.

Muhimi shundaki, Montessori sinflarida bolalarga erkinlik beriladi. Ushbu erkinlik ularga mustaqil o'rganishni, xatolaridan qo'rqmasdan tajribalar qilishni va o'zlarini tabiiy ravishda

ifodalashni o'rgatadi. Ingliz tilida gapirish va eshitish ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida real hayotiy vaziyatlar, o'yinlar va audio-materiallardan foydalanish orqali bolalarda amaliy tajriba shakllanadi. Bu esa til o'rganish jarayonini sun'iy nazariy asoslardan uzoqlashtirib, hayotiy ehtiyojlar va real muloqot bilan bog'lab beradi.

Shuningdek, Montessori metodikasi har bir bolaning shaxsiy ehtiyojlari va rivojlanish sur'atini inobatga olgani bilan alohida ahamiyat kasb etadi. An'anaviy ta'lim tizimlarida hamma bir xil tarzda o'rganishga majbur bo'lsa, Montessori yondashuvi bolalarning o'z uslubi va tezligida rivojlanishiga imkon beradi. Bu esa har bir bolaning shaxs sifatida o'zini namoyon qilishiga, ijodkorlikni rivojlantirishga va til o'rganishdagi ichki motivatsiyani shakllantirishga yordam beradi.

Biroq, ushbu metodikaning samaradorligi to'g'ri tashkil etilgan muhit va o'qituvchining roliga bog'liq. O'qituvchi kuzatuvchi va yo'naltiruvchi sifatida bolalarning qiziqishlariga mos ravishda til o'rganish faoliyatini tashkil etishi kerak. Shuningdek, bolalar uchun sifatli audio-resurslar, mavzuga mos til o'yinlari va materiallarning taqdim etilishi ham jarayon samaradorligini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, Montessori sinflarida ingliz tilini o'rganish – tabiiy, samarali va innovatsion yondashuvdir. Bu metodika bolalarda til o'rganishga bo'lgan qiziqishni uyg'otadi, ularni faol muloqotga undaydi va real hayot uchun zarur bo'lgan kommunikativ kompetensiyalarni shakllantiradi. Shunday qilib, Montessori pedagogikasi nafaqat bugungi kun ehtiyojlarini qondiradi, balki kelajak avlodni globallashtirgan dunyoda samarali va ishonchli kommunikator sifatida yetishtirish uchun mustahkam poydevor yaratadi.

References:

1. Montessori, M. *The Absorbent Mind*. New York: Henry Holt and Company, 1995.
2. Lillard, P. P. *Montessori: A Modern Approach*. New York: Schocken Books, 1972.
3. Lillard, A. S. *Montessori: The Science Behind the Genius*. New York: Oxford University Press, 2005.
4. Cameron, L. *Teaching Languages to Young Learners*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
5. Nunan, D. *Language Teaching Methodology: A Textbook for Teachers*. New York: Prentice Hall, 1991.
6. Kharatova, S. K. (2021). Strategic issues of improving spiritual and educational activities in the republic of uzbekistan. *Academic research in educational sciences*, 2(11), 313-320.
7. Ismailov, T., & Yusupova, M. (2022). Insonga psixologik ta'sir ko'rsatish turlari va texnikasi. *Science and Education*, 3(6), 913-920.
8. Yusupova, M. (2021). Distance learning of foreign languages. *Экономика и социум*, (8 (87)), 84-87.
9. Yusupova, M. (2024). LEVERAGING ENGLISH TERMINOLOGICAL DICTIONARIES TO AUGMENT COMMUNICATION SKILLS IN MUSIC EDUCATION STUDENTS. *Молодые ученые*, 2(12), 140-141.
10. Yusupova, M. (2024). UTILIZING THE ENGLISH TERMINOLOGICAL DICTIONARY TO ENHANCE THE COMMUNICATION SKILLS OF MUSIC EDUCATION STUDENTS. *Theoretical aspects*

in the formation of pedagogical sciences, 3(9), 98-101.

11. Yusupova, M. (2023). OLIY TA'LIMDA CHET TILINI MASOFAVIY O'QITISH SIFATINI OSHIRISH OMILLARI. *Молодые ученые, 1(16), 16-17.*